

הגבול הימי במשאל עם, האמנם ?

"שטח המים הכלכליים" של המדינה, ומכאן העתירה ביקשה ללמוד וללמד, כי שטח המים הכלכליים כלול בשטחי מדינת ישראל.

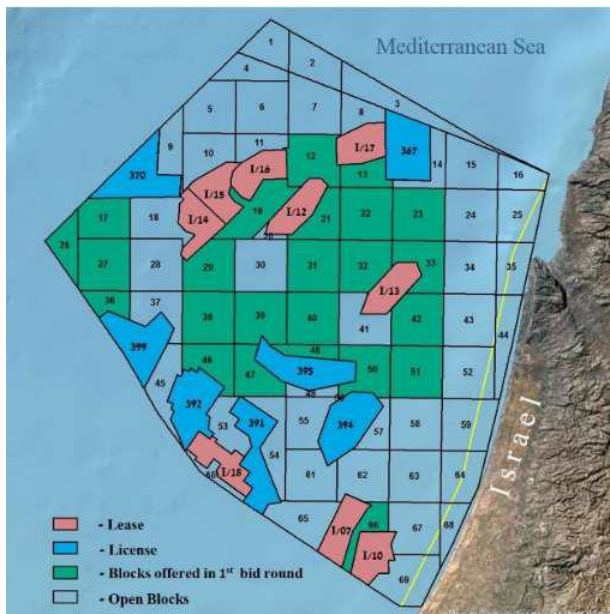
יצוין, כי בג"צ 7189/17 עסק בעתירתן של החברה להגנת הטבע ואדם טבע ודין אשר ביקשו לחייב את הממונה על ענייני הנפט ואחרים, להורות על קיום תסקירי השפעה על הסביבה ומתן הזדמנות לציבור לומר את דברו- בהתאם להוראות חוק התכנון והבנייה, התשכ"ה-1965, טרם שיינתן את אישורו להקמת מתקני הפקה וגז במתחמים "כריש" ו"תנין". נקבע, כי שאלת תחולת חוק התכנון והבניה באזור המים הכלכליים היא שאלה סבוכה, אשר אותה עת ולנוכח הליכי חקיקה הקשורים לכך, אין בכוונת בג"צ להתערב ולהכריע בה. בעתירת פורום קהלת נטען, כי עצם הענקת הרישיונות וההיתרים לביצוע חיפושי נפט וגז והפקתם, במים הכלכליים, מהווים הוכחה נוספת לכך שהמחוקק הישראלי ראה ורואה את קרקעית הים שבטח המים הכלכליים, כטריטוריה שחל עליה החוק הישראלי.

בעתירתה המלומדת (בג"צ 5232/22) ביקשה עמותת פורום קהלת להורות לממשלת ישראל ולכנסת ישראל שלא לחתום על הסכם עם ממשלת לבנון בעניין גבולות אזורי המים הכלכליים בין שתי המדינות, מבלי שיאושר במשאל עם, כנדרש, על פי העתירה, בסעיף 1 (א) לחוק יסוד: משאל עם (אשר פורסם ברשומות בשנת 2014).

החוק קובע, כי אם החליטה הממשלה לאשר או לאשר הסכם שלפיו, "המשפט השיפוט והמינהל של מדינת ישראל לא יחולו עוד על שטח שהם חלים בו", הרי שהסכם שכזה כפוף לאישור של 80 חברי כנסת שאם לא כן, יש לאשר אותו במשאל עם, שייערך במתכונת של בחירות.

יצוין כי אמנת UNCLOS (היא "חוק המשפט הימי"), מעניקה למדינת החוף את הזכות לחקור ולנצל ולנהל את המשאבים הטבעיים (natural resources) המצויים ברצועת המים הכלכליים (בין אם המשאבים הטבעיים הנם חיים או שאינם בחיים, ובין אם הם מצויים במים או בקרקעית הים), אשר, ככלל, נמתחת עד ל- 200 מייל ימי מנקודת החוף. אולם, בכל הקשור לריבונות עצמה, זו מוגבלת להקמה ושימוש של מתקנים לניצול המשאבים הימיים, מחקר ימי, ושמירה על הסביבה הימית. זאת, לעומת רצועת המים הטריטוריאליים (12 מייל ימי) בהם נתונה הריבונות (Sovereignty) למדינת החוף (וזאת בכפוף לזכות המעבר התמים (innocent passage) הנתונה לכל המדינות בתחומי המים הטריטוריאליים), ואף בניגוד לרצועת ההמשך (12 מייל ימי נוספים) בהם נתונה הזכות להפגין שליטה (exercise of control) הנדרשת לצורך מניעת הפרות חוקים של מדינת החוף הנוגעים למכס, הגירה, כספים ובריאות.

לכן, לכאורה השאלה האם "המשפט השיפוט והמינהל של מדינת ישראל" אכן חלה על המים הכלכליים, (שאינם כאמור המים הטריטוריאליים ובהם לא נתונה הריבונות) בהקשר ובמשמעות של סעיף 1 (א) לחוק יסוד: משאל עם, הנה בהחלט שאלה המצריכה בחינה ועיון. בהקשר זה העתירה המלומדת מציגה למשל את חוק השטחים התת ימיים, התשי"ג-1953, אשר קובע, כי "שטח מדינת ישראל יכול את קרקע הים והתת קרקע של השטחים התת-ימיים הסמוכים לחופי ישראל, ואשר נמצאים שמחוץ למים הטריטוריאליים, עד היכן שעומק המים מעליהם מאפשר את ניצול אוצרות הטבע שבשטחים אלה". וכן את בג"צ 7189/17 בו נקבע, כי השטחים אליהם מתייחס חוק זה הנם

• "רישיונות, חזקות ובלוקים לשיווק" מתוך "עדכון הסקר האסטרטגי הסביבתי לחיפוש ולהפקה של נפט ושל גז טבעי בים 2018"- אגף סביבה, מינהל אוצרות טבע, משרד האנרגיה.

משמעות עתירת פורום קהלת, לו תתקבל, היא, שככל הנראה לא יעלה בידי ממשלת (המעבר) הנוכחית להתקשר עם לבנון בהסכם המסדיר באופן קבוע את גבולות המים

לעומת זאת, העמדה הלבנונית שהוצגה עד כה הייתה, ש"הניסיון הישראלי לגישור בנושא הגבול הימי הנו למעשה פוליטיזציה של הקונפליקט שיגרור את לבנון לשיחות ישירות אשר יתייחסו לנושא הרחב יותר של שלום באזור. כאשר בפועל, זאת בעוד שלבנון שבה וחוזרת על כך ששיחות ישירות בין הצדדים אינן אפשריות לאור הטינה שבין הצדדים, וכי שלום באזור כולל מרכיבים פלסטינאים ולא פלסטינאים" [נייר העמדה של מכון CSI, ביירות, שנת 2014].

כלומר, בעוד שהסכם כעת מול לבנון המסדיר את הגבול הימי עצמו הנו נסיגה לבנונית מעמדתה המוצהרת, ויכול להוות מקרה נוסף (על הסכמי אברהם) בו הסכסוך הישראלי-פלסטינאי, אינו מונע הסכמי שלום או הסכמות אחרות עם מדינות האזור ואף עם מדינת אויב (לבנון), הרי שדווקא טיעוני עתירת פורום קהלת, אם יתקבלו, לא יאפשרו זאת. כל זאת, כאשר בפועל, ממשלות ישראל מזה שנים, נמנעו מלמשש את הריבונות הישראלית בשטח המחלוקת, על מנת שלא להביא להתלקחות, עד למציאת הפתרון.

על פוטנציאל הגז באזור והאינטרס האמריקאי לקדם את הפקתו, כיצד נוצר שטח המחלוקת בגבול הימי ישראל-לבנון? והאופן בו הסכם סייקס-פיקו ולאחריו ועדת Paulet-Newcomb קשורה לעניין (או במלים אחרות- אין לסמן קו גבול באבנים וענפים...), על המקרה בו כבוד השר שטייניץ שימש כשופט, ועל התקדים שהתרחש להובלת דלק משותפת סעודיה- ירדן- סוריה- ישראל דווקא לאחר מלחמת ששת הימים, במאמרנו "ישראל לבנון: מחלוקת או הסדרה" אשר פורסם ב"מטען", גיליון 212 מיוני 2019.

יואב הריס, עו"ד.

פורסם ב"מטען", מהדורת האינטרנט, 25.8.2022.

הכותב הוא מנהל מחלקת ספנות במשרד הריס ושות'. תוכן הכתבה כללי ואינו מהווה חוות דעת משפטית.

הכלכליים בין שתי המדינות (מבלי שיאושר ברוב של 80 חברי כנסת או במשאל עם), והיא תיאלץ להתקשר עם לבנון בהסכם "אד הוק" בדבר חלוקת משאבים בגבולות המים הכלכליים. בפסק דין מתאריך 9.8.2022 נדחתה העתירה על הסף, מכיוון שטרם מוצו ההליכים מול הרשות המנהלית המוסכמת- ממשלת ישראל. אולם טענות העתירה תלויות ועומדות ויכול ותועלינה בהמשך- כולל בדרישותיהם של חברי כנסת המופנות לממשלת ישראל.

אם כך יהיה המצב, למעשה יהיה זה הישג דווקא לצד הלבנוני. מכיוון, שבאופן מסורתי ומתמשך, לבנון היא זו שדחתה את עמדתה הרשמית של ממשלות ישראל (הקודמות) שהוצגה בפני המזכיר הכללי של האו"ם כי "ישראל פתוחה לדיאלוג ולשיתוף פעולה עם המדינות השכנות בקשר לגבול הצפוני של המים הטריטוריאליים והאזור הכלכלי הימי של ישראל, בהתאם לעקרונות המשפט הימי הבינלאומי" [למשל עמדת המשלחת הקבועה של ישראל לאו"ם, מתאריך 2 בפברואר 2017]. כאשר, בפועל, במהלך שנות ותקופת המחלוקת סירבה מדינת ישראל לאשר לבעלות הרישיון 367/ אלון D (נובל אנרג'י, דלק קידוחים ואבנר חיפוש גז) מלבצע קידוחים ימיים בשטח לנוכח "המחלוקת בדבר תיאום אזור המים הכלכליים הבלעדיים של מדינת ישראל מול מדינת אויב (לבנון), והרצון להימנע מהתלקחות עד פתרון הסוגיה באמצעות מתווכים בינלאומיים". [פסק דינו של השר שטייניץ, להלן]. ההוראות להימנע מקידוחים אלו, ניתנה לבקשת גורמי ממשלה רלבנטיים: משרד החוץ, משרד הביטחון והמלל. הדברים הגיעו לכדי כך שלנוכח איסור הקידוחים פג תוקף רישיון מאחר וחלפו 7 שנים ולא התגלתה "תגלית" כלשהי בשטחו. ורק כתוצאה מערעור שהגישו בעלות הזיכיון בפני כבוד השר (דאז) פרופ' יובל שטייניץ, ניתן על ידו פסק דין המאריך את תוקף הזיכיון ומתאר את הסיבות המצוטטות לעיל, מדוע לא בוצעו הקידוחים בשטח הרישיון.

Harris & Co
Maritime law office

ג'ון הריס, עו"ד

יואב הריס, עו"ד